

ХАЛЪМГ ҮНН

Советск Союзин Коммунистическ партин Халъмг тангъчин, Элст балгъсна комитетсин болн Халъмг АССР-н Деед Советин газет.

№ 1232 (1326) |

1958 дж. ноябрин 20

| Унь 20 деншг

Сүл тавн джилд селәнә эдл-ахуд ик гидг хуврлт болв, ирх долан джилд тавгдджджәх төриг диилвртәггәяр хагәлхд кергтә тоот цуг таалнь бәәнә. Селәнә күч-көлсчирин социалистическ дөрлдән, нүүрлгч колхозмудин болн совхозмудин дашилт—селәнә эдл-ахун делгрлтин эн ик төрмүдиг диилвртәггәяр күцәхин ил аргә бәәхиг зааджана.

(КПСС-н XXI-ч хург деер Н. С. Хрущевин кех докладин тезисмүдәс)

1959—1965 ДЖИЛМҮДТ СССР-н ОЛН-АМТНӘ ЭДЛ-АХУН ДЕЛГРЛТИН КОНТРОЛЬН ТО

(КПСС-н XXI-ч хург деер үр Н. С. Хрущевин кех докладин тезисмүд)

(Экльшн 229, 230, 231-ч номермүдт).

Ирх долан джилд колхоз, совхоз болгънд тәрә тәрлгнә чик эрц токтахмн, эн—производствин халхсиг тустаггар ирлцүлдж, хаалгъинь йилггч, эдл-аху өсклгнә хагъиг уга эрки аьгннь болджана, газр хагәлдж белдлгнә чик системәр теткхмн, селәнә эдл-ахун культурмудиг цугтнь сортовой экәр тәрлгә теткхмн.

Ковнә тәрдг райондар газр услггь өргджүллгн, барун-ар үзгин болн барун үзгин райондар мелиораци келгн, тер мет усн татг болн усн уга, мал бәәрлдж газрмудар ус оруллгнә кәдлмш цааранднь кегдхәр темдггддждәнә.

СССР-н оln-әмтнә эдл-ахун делгрлтин контрольн тоод—1965 джилд селәнә эдл-ахун минеральн удобнь өглгн, 1958 джилд 10,3 сай тонн бәәнән, 31 сай тоннд күргдхәр темдггддждәнә.

Бас тер мет, органическ удобрень цуглулдж, газрт орлцулггч зөвәр икдүлдж, ишкльн газрт дотл орлцулдж, гашута газрт гипс орлцулдж олзлх кергтә.

Химическ промышленность хурдар делгрснә ашд, болн бәәх долан джилд, селәнә эдл-ахун ургъциг хортдас болн темәс харслгнә тәриг ярулх, тер мет тәрәнд харш өвснлә химическ ноолда кех аргь учраджана, селәнә эдл-ахун гүртм ургъц авлгъиг икдүлхд эн невр көрнө болджана.

3. Мал өсклгн. Мал өсклгнә халхд, ирх долан джилин ах төрнө—мах, үс, өндг болн ноос гаргәлггч икдүллгн болджана. Кемрджән 1952—1958 джилмүдт мах гаргәлгнә өслт джил болгн дундлад дүнцүлхд (авлгдсн чингәүрәр) 500 мингъгн тонн бәән болхла, 1959—1965 джилмүдт тер 1 сай 100 мингъг гар тонн болх зөвтә. Усн—ирлцнцгьгүггәяр—3,1 сай тонн болн 5,9—6,6 сай тонн, ноосн—18 мингъгн тонн болн 33 мингъгн тонн болхмн. Колхозмудар үкр болгънас үс саадж авн ядхдан 2600 килограмм күрч икдүлгдхмн.

Терүнлә зерглүлдж, цуг зүсн малмудин болн шовудин тоогъинь өскх кергтә. 1959—1965 джилмүдт малин тоогъин джил болгъни өслтнь дундлад, 1952—1958 джилмүд болгъни дундин өслтлә дүнцүлхд—бод малар—3,2 холван, тер тоод үкрмүд—2,2 холван, хөбдәр—хойр холван шаху икдх зөвтә.

Түрүн джилмүдт мах гаргәлггч икдүллгнә даалгввр нургәлдж гахас болн шовуд өсклггәяр күцәлгдхмн, цаарандк цагтнь бод малин болн хөбдин то өслггч дахдж үкрә болн хөбнә мах гаргәлгн зөвәр өскхмн.

Малас эдл-уш гаргәлггч өбдлүлхин төлә тохм яслгнә кергиг ярулхмн, өбдән шим-шүүс өгдг сән тохмта малин искусствени көг тәвлгнд өргәр олзлдж, колхозмудар болн совхозмудар сән тохмта малин тоогъинь икдүлхмн.

Мал өсклгь делгрүлггәяр темдггдсн программиг диилвртәггәяр күцәлгнә ах таалнь—малин хотин бат көрнө тетклгн болджана. Малин хот гаргәлгнә ард хоцрдиг уурулдж, орн-нутгин цуг райондар мал өсклггч, күрм тоота оln-зүсн, сән чинртә хотар теткхнь темдггддждәнә хәләгддждәнә.

Буудя гаргәлггч икдүлхәр темдггдджджәх проект, 1965 джилд 85—90 сай тонн концентрирован хот малд гаргәлдж өгх аргь учрахмн. Терүнлә зерглүлдж, адг ядхдан, өвсн 2 холван, силос белдлгн—ядхдан 4 холван икдүлгдх зөвтә, малин хотд гаргәлдж өгх боднцг, 1957 джилинкәр болхла, дүнцүлхд, 2 холван ик болхмн.

Малин хот гаргәлгь икдүллгнд эрдни-шишә негиг йилггч чинртә. Орн-нутгин оln-зүсн райондар ик агьута газрт эрдни-шишә тәрлдж ургәлгнә дашилт, гектар болгънас көкәр початктагъинь ядхдан 500 центнер ургъц авч болх аргь

бәәхиг иткмәр медүлджәнә. Эрдни-шишәг, дөрвәл джүлдж-уурлүлдж тәрәд чик агротехниктә, тәрлгнә, асрлгнә болн хуралгнә көдлмшнь цуггар күцәлгн механизованн бәән болхла, наадк культурмудла дүнцүлхд, гектар тәрән болгънас эн ик даву малин единиц хот өгәд, көдлмшиг болн мөнъгиг баггар гаргәлгнә.

Эврән ургәлгч хәдлггч болн мал хәрүлдж идгиг ясруллгнә көдлмшиг өргәр делгрүлдж келж, терүнә олз-тусинь ядхдан күс-дундур холван ясрулхмн.

Комбикорм гаргәлггч 1957 джил 3,9 сай тонн бәәнәнсь 18—20 сай тоннд күргджд өскхмн, загъсна болн махна промышленностин шагиг улм күтцднә олзлх аргъинь хәәхмн.

Гару баггар гаргәлгч бәрлгдг малин хаша тосхлггч зөвәр икдүлхмн, малин фермсинг, нег үлү ус өглггч, үкр саалггч, ферм дотрк көлгиг механизировать кехмн.

4. Селәнә эдл-ахун эдл-уш белдлгн. Контрольн тооггар, 1965 джилд селәнә эдл-ахун гол зүсн эдл-уш белдлгн ним кемдждән күргдхәр темдггддждәнә:

	1965 дж. мингъгн тонн	1965 дж. 1957 джилнлә процентәр
Сырец-көвнө	5.700—6100	135—145
Шикрин свекл	70.000—78.000	180—200
Тосна культурин экн	3560	180
Боднцг	11.720	148
Олсна-утцн	530	137
Махн	11 050	2,2 холван
Усн	40.610	2 холван
Ноосн	540	1,9 холван
Өндгн (миллиардар)	10	2,3 холван

Буудя белдлгнә кемдждән, 1958 джилин ургъцас зураггар белдснә кемдждәнә зөвәр өбдән батлгдхәр темдггддждәнә, тер государствиг кергтә тоота гуйрар теткхмн, терүнләрн хамднь, колхозмудар болн совхозмудар мах, үс болн малас гардг нань чигн эдл-уш икдүлхд буудя гаргәлггч зөвәр икдүлх аргь учрах.

Селәнә эдл-ахун эдл-ушун зура келж, белдлгн, орн-нутгин онц зонсар болн райондар теднә газр-уснә болн экономическ таалла ирлцүлдж, селәнә эдл-ахун производствиг бәәрлүлггнлә әмтин өбрхн кевәр зальвдүлдж кегджд, селәнә эдл-ахун производительн күчн-чидлин өбдллтд тусан күргх зөвтә.

Селәнә эдл-ахун эдл-уш белдлггәяр токтагдсн зураг күтцднә, цаглань күцәлгн селәнә күч-көлсчирин халхас цуг государствин сә хәәлггч чик медлгнә эрки чинртә үзмджд болдж гардг мөн. Эн төрт цааранднь чигн государствени диг-дараг чанггар бәрлдж, селәнә эдл-ахун цуг зүсн эдл-уш белдлгнә джил болгъни зураг, тер мет долан джилд батлгдсн зурасиг диилвртәггәяр күцәлдж, давулдж күцәхин төлә эргънь хәәгдх зөвтә. Тингхләрн тегәд, государствин дотр-дундин керглггчиг цаглань теткхәр болн республик хоорндк тәвциг күцәхин төлә цуг союзин көрнөгд орулдж өгх тәвцин даалгввр дун угагар күцәлггч теткгдх зөвтә.

5. Совхозмудин делгрлт. Ирх долан джилд совхозмудар, селәнә эдл-ахун эдл-уш гаргәлгн ик гидгәр өскхмн, селәнә эдл-ахун толгәлгч социалистическ предприятия болч совхозмудин нилчнь улм икәр өск зөвтә. Ирх долан джилд совхозмудт, нег үлү эмнг газр эдлгч райондар производствени болн әмтин бәәх гермудин тосхлт төгсәгдхәр темдггддждәнә. 1957 джилин дүнцү-

лгч үнәр болхла, 1965 джилд буудян бийиннь ун-иг ядхдан 30 процент, махн—19 процент, усн—23 процент, ноосн—8 процент, көвнө—20 процент кимдрүлггч теткхәр хәләгддждәнә. Совхозин производствиг делгрүлдж, совхозмудиг ик олзт-орута боллгч теткхин төлә теднә материальн-техническ агслтиг зөвәр күчлдж, совхозмудиг кергтә минеральн удобренәр күтцднә ханггәхар темдггддждәнә. Туслнь зүсн эдл-уш гаргәлгч совхозмудиг шишлнцгдүллгн кегдхмн.

6. Селәнә эдл-ахун механизаци болн электрификаци. 1959—1965 джилмүдт селәнә эдл-аху делгрүлгнә туск даалгввриг күцәлгнә негиг йилггч таалсин негнө—производствин механизаци болн электрификациг цуг арггарнь өргдждүлдж, колхозмудиг болн совхозмудиг нүүрлгч техникәр цааранднь агслгн болджана.

Долан джилин эргид селәнә эдл-ахун төлә кегдхнь: 1 сай гар трактор, буудян 400 мингъгн шаху комбайн, нань чигн ик оln машид болн зер-зев.

Техническ агслтиг өбдлүллгн—селәнә эдл-ахун көдлмшин болзгиг хасх аргь өгх, орн-нутгин оln-зүсн зона ирлүлдж селәнә эдл-ахун производствд комплексн механизаци орлцулггч өргдждүлх.

Селәнә эдл-ахун электрификацин көдлмш 1959—1965 джилмүдт өргн делгрлт авхмн. Долан джилин чилгчәр орн-нутгин колхозмудиг цугтнь электрифицировать келгн нургәлд дуусгдхәр хәләгддждәнә, совхозмудиг болн РТС-г электрифицировать келгн ик эрт дуусгдхмн. Ирх долан джилд колхозмудиг электрифицировать келггәяр темдггдджджәх көдлмшин кемдждән 1952—1958 джилмүдт кегдсн эн көдлмшәр болхла, 2,5 холван ик болхмн. Селәнә эдл-ахун электроэнерг олзлггн 7 джилин эргид дүнцхд 4 холван өскхмн. Селәнә эдл-ахун электрификацин төриг күцәхин төлә, колхозмуд хоорндк болн район хоорндк электростанци тосхлгнә колхозмудин мөнъгиг өргәр орлцулх кергтә. Государствин энергосистемин болн электростанцин электрическ сетәс совхозмудиг болн колхозмудиг электрическ вәр тетклгн бас хәләгддждәнә.

7. Модна эдл-аху. Модна көрнөгч орн-нутгин кергллггч күтц ханггәхар тоотагар бәәгхә, бас әрвджд, модиг шинрүлдж, олзлхар хәләгддждәнә.

Оln-әмтнә эдл-аху болн оln-әмтин бийснь модна материал кергллгн улм өслгн—Ар үзгин, Уралин болн Сибирин ик модта райондар мод белджд, эд-бод келггәяр теткгдх зөвтә. Модиг хәрү ургә-адж, немлгнә көдлмш кехд мод белдлгнә кадрмулиг болн техническ эв-арггиг орлцулх кергтә. 262 сай гектар газрин агьуд шинәс, хойрджд мод ургәггәл, дүнцхд 11 сай шаху гектар газрин агьуд мод тәрлгнә болн суулггджд, шинәс мод хәрү ургәлгнә аргь хәәгдхмн. Модна чинринь ясруллгн, модиг түүмрәс болн хорлтта өтн-хорхаггәс харлгн хооран саагдшго төр болджана.

Орн-нутгин модн уга теегин болн модн багъ теегин районд, селәнә эдл-ахун эс олзлгдджджәх эв уга газрмударнь мод тәрлдж, мод ургәлгнә көдлмшиг өргдждүлхмн, модн заагур хаалгь келгнә болн мод хагсалгнә көдлмш делгрүлдж кехмн.

Өдгә цагт селәнә эдл-ахун, оln-әмтнә эдл-ахун цуг халхд метәр, күч-көлснә производительностиг өбдлүллгнә, единиц производци гаргәлгнәд олзлгддг күч-көлсиг болн мөнъгиг хаслгнә туск төр түрүн нүүрт тәвгддждәнә. Долан джилин эргид күч-көлснә производительность колхозмудар (Цааранднь 2-ч халхд).

1959—1965 ДЖИЛМҮДТ ССССР-Н ОЛН-АМТНА ЭДЛ-АХУН ДЕЛГРЛТИН КОНТРОЛЬН ТО

(КПСС-н XXI-ч хург деер үр Н. С. Хрущевин кех докладин тезисмүд)

(Цаарандкнь).

дуньнд 2 холван, совхозмудар болхла—55—60 процент бсх збвт. Колхоз, совхоз болгын батлдж бггдсн газрасн аргта болхла улм ик продукци авлгь тетксн дееран, эдл-ахуг тоолвртагбар бс-кдж, цуг баях аргыг сян гидгар эвинь олдж, ухата кевар олзлад, арвллгнй диг-дараг чангьг кевар бардях збвт. Мел дигтй иим ул деер мана селанй эдл-ахун продукци уннь зогсго багьрдж, оln-амтнй бйадл-джиргьлнь цаарандан яерлгын теткдх збвт.

1959—1965 джилмүдт СССР-н оln-амтнй эдл-ахун делгрлтин контрольн тоод—мана орн-нутгин селанй эдл-ахун производств цаарандан хурдар ббдлхнь темдглддхнй хйлагддхнй. Сул тавн джил селанй эдл-ахуд ик гидг хуврлт болв, ирх долан джилд тавгддхнй тбриг дилвртйгьяр хагьлхд кергтй тоот цуг таалнь бйанй. Селанй куч-кблс-чирин социалистическ дбрллан, нуурлгч колхоз-мудин болн совхозмудин дамшлт—селанй эдл-ахун делгрлтин эн ик тбрмүдиг дилвртйгьяр куч-ахин ил аргь бйахиг зааджана.

Көлгнй болн залгьлдана делгрлт

Ирх долан джил гол зүсн көлгиг, нег улү тбмр хаалгын болн агьарин көлгиг үндсэрнь оньгдарулдж ясурулгьна цаг болдж гархмн.

1. Тбмр хаалгын көлгар аца збблгын долан джилнй эргцд 1800—1850 миллиард тонн-километр курч, эс гидж 40—45 процент бсхмн. Тбмр хаалгьар цуг аца збблгнйас электровозмудар болн тепловозмудар аца збблгнй 1958 джилд 26 процент бйаснйсн, 1965 джил 85—87 процент курч куцагдхмн. Электричествар болн тепловозн чирлгьнд орулгдсн тбмр хаалгын утнь дуньнд, 100 миньгын километр курхмн.

Электрифицировать кедх гол хаалгьснь: Москва—Куйбышев—Иркутск—Дальн Восток, Москва—Горький—Свердловск, Москва—Казань—Свердловск, Караганда—Магнитогорск—Уфа, Москва—Харьков—Ростов—Минеральные Воды, нань чигн, энүнй ашд электрифицированн тбмр хаалгын сеть дуньнд гурвн холван бсхмн.

Шин райондар газрин брин зббр олзлхнй тблй болн эрки чиртй экономическ районд хоорнд көлгнй залгьлдаг кучлхнй эрkd, дуньнд 9 миньгын километр шин тбмр хаалгын магистральс. 8 миньгь шаху километр хойрдгч мбр тосхгдхар темдглддхнй. Ик гидг Южн-Сибирск болн Средне-Сибирск магистральн тосхлт тбгсхмн, Казакстана, Уралин, Поволжин районд тбмр хаалгын шин кесг лийнй тосхгдхмн. Терүнйас талдан-б-шугьу моддиг олзлдж эдлгьнй районд 27 миньгын километр тбмр хаалгь тосхгдхар темдглддхнй.

Тбмр хаалгын көлгнд автоматикин болн теле-механикин амтин шин средствс бргяр орлулгдхмн. 1959—1965 джилмүдт утдан 18—20 миньгын километр тбмр хаалгын лийнй автоматическ бло-кировка болн диспетчерск централизацар агсгдхмн. Шин, кучтй локомотивсиг сян тустагьар олзлгь теткхнй эрkd ода көллдхнй сетьд яхдан 70 миньгын километр шин рельс, тийгкйад кунд кецтй рельс тавгдхмн.

Тбмр хаалгьг шинйр техническ агссна болн гол средств олзлгьгь ясрулсна ашд, тбмр хаалгын көлгнд куч-кблснй производительность долан джилнй эргцд 34—37 процент бсд, США-н тбмр хаалгын куч-кблснй производительности бдгй цагин кемдхнйас давхмн. Долан джилнй эргцд тбмр хаалгьар аца збблгнй бийиннь ун дуньнд 22 процент багьрхмн.

2. Тенгсин көлгар аца збблгын долан джилнй эргцд дуньнд хойр холван бсхмн, тийгкйад тегад, газадин ордудас хулддж авсн—газаран гаргьдж хулдсн аца збблгьнд эврй флот орлцдгнй збвар бсхмн.

Тенгсин гуулганй флотиг оньгдарулдж яслгьн хурдар йовдг шин кермсйр тууг агсгьна хаалгьар кедхйр темдглддхнй. Тенгсин флотин цуг тоннажнь долан джилнй эргцд дуньнд 2 холван бсхмн. Тенгсин портснй аца авч-йовулдж чадх аргьнь 60—70 процент бсхмн; долан джилнй чилгьйр портсар аца ачлгьна—буулгьлгьна көлмшин

комплексн механизаци, цуг көлмшин агьугьнй 75 процентд курггдхмн.

3. Голн көлгнй чирн оln-амтнй эдл-ахуд, нег улү Сибирин районд церглгьнй нилчнь ббдлхмн. Голн көлгнй аца збблгын долан джилнй эргцд дуньнд 1,6 процент бсхмн.

Голн флотиг шинйас немйад, збвар икйр шинрулад, эврйн йовдг флотин ачлгь даалгьгь кирцхд гурвн холван икдүлад, голн порте аца авч-йовулдж чадх аргьинь 70—80 процент икдүлад, портсар аца ачлгьна-буулгьлгьна көлмшин комплексн механизацин кемдхнй 75 процентд кургьхйр темдглддхнй. Волго-Балтийск усн хаалгь көлмшт орулгдхмн. Кермсин эвркй яслгьна базмуд, нег улү Сибирин голмудин бассейнсйр збвар брг-джулгдхмн.

4. Нефтин промышленность хурдар бсдхнй цагт магистральн трубопроводсн утнь гурвн холван шаху бсхмн, трубопроводн көлгнй аца йовулгьна кемдхнй долан джилнй эргцд дуньнд 5,6 холван бсхмн. Эн—нефтиг болн нефтепродуктсиг тбмр хаалгьар унтйгьйр збблгьнйас збвар икйр сул-дх аргь бгх.

5. Автомобильн көлгар аца збблгын долан джилнй эргцд кирцхд 1,9 холван бсхмн, автобусар ймт збблгын—3 холванас давугьар бсхмн. Оln дундин олзлгьна автомобильн көлгн цаарандан делгрүлгдхмн, совнархозмудар автомобильн эдл-ахус негдүлгддхнй икдүлгдхмн, ачлгьна автомобильс-таксин парк бсхмн, централизованн аца зббвр икйр бсхмн, эннь—йрвн биш бичкн-бичкн автомобильн эдл-ахусиг уурулх аргь учрахмн. Автомобильмүдин цуг аца дзалгьна кучнь 40 гар процент бсхмн, автомобильн парк шин кецтй мшидйр нем-дхмн. Автобусмудин парк 4,4 холван бсхмн.

Оln-амтнй эдл-ахуд капиталын тавц келгын болн капиталын тосхлт

1. Ирх долан джил орн-нутгин цуг районд, нег улү дорд үзгин районд, урднь үзгдлгь ик тосхлт делгрүлгьнй цаг болхмн. 1959—1965 джилмүдт кех государственни тавцин кемдхнй урдк долан джилнй дуньнцүлхлй, 1,8 холван бсд. Советск йосн бйахнй цуг джилмүдт оln-амтнй эдл-ахуд кесн капиталын тавцин кемдхнй ал болхмн.

Капиталын тавцин кемдхнй дарук тоод үзүлгддхнй (миллиард арслнгар дуньнцүлгьнй үнйр):

	1952—1958 дж.	1959—1965 дж.	Бсгьнй процент
Оln-амтнй цуг эдл-ахуд терүнй тоод:	1.072	1.940—1.970	181—184
производственн чиртй объектс тосхлгьнд	821	1.488—1.513	181—184
амтн бйадг болн коммунальн гермүл тосхлгьнд	208	375—380	180—183
эрдм-сургуулин, культурин, эрул-менд харлгьна тосхлтд	43	77	179

Капиталын тавцин улм эвтй сйанйр залдж кехд Коммунистическ партй түрүн болгч чирн бгчйанй, тернь мбнйг багьар гаргьад, производственн кучиг бсддж, хамгин ахр болзгин дотр промышленн продукци гаргьлгьгь икдүлдж, куч-кблснй гарциг ббдлүлдж, продукци уннь багьрулдж болх аргь учрахмн.

Газрин брин байн көрнь шинйас олдж авсн орн-нутгин зйрм районд делгрлтин цаарандк йовудинь темдгьсн саамд, капиталын тавцин шин предприя-тьс тосхлгьнд (нефть, газ гаргьдхнй авлгьна, электроэнерг гаргьлгьна, сырьен көрнь гаргьлгьгь ббдлүлгьнй нань чигн) гаргьсн чик болджалда, зйрм йнйгст, нег улү эд-бол кедг промышлен-ностид, долан джилнй зура, дарук джилмүдт ода көллдхнй предприягьсиг үндсэрнь шинрулдж онь-гдарулгь келгьнд, бргджулгьнд, техническ шинйас агсгд голлгч залвр бгчйанй, энүг комплексн механизаци болн автоматизаци, технологическ шин йовуд келгьнйас иштй кехмн, оборудованиг шин-

Долан джилй эрки чиртй тбрнь—автомобилин хаалгьс тосхлгьгь кучлгьн болхмн. 1959—1965 джилмүдт государств дундин чиртй автомобильн хаалгьс, урдк, долан джилнйас 2,8 холван икйр тосхгдхар темдглддхнй. Тийгьлхнй тегад, эрки чиртй хаалгьс тосхлгьн нургьлдж тбмр-бетонар буркгддхнй кемдхмн. Республиксин, областьсин болн бйарн газрин чиртй хаалгьс, нег улү эмнй газр эдлгьнд орулгддхнй райондар хату девскүр-тй хаалгьн то збвар икдүлгдхмн.

6. Агьарин көлгн—хурдар нисдг, оln орита турбореактивн болн трубовинтовой самолетс кедж, олзлсна ашд—амг зббдг нег ах зүсн көлгн болдж гархмн. Долан джилнй эргцд агьарин көл-гар ймг збблгын дуньнд 6 холван бсхмн. Шин кецтй кунд самолетс олзлгь теткхнй эрkd 90 гар аэропортсиг оньгдарулдж тосхад, бас шиниг тосххар темдглддхнй, агьарин хаалгь самолет залгьна бдгй цагин шин средствсйр агсгдхмн, бйарн газрмудар агьарин хаалгьн аэропортсн то олдулгдхмн.

7. Залгьлдан цаарандан делгрүлгдхмн. Залгьл-дана балгьсн хоорндк кабелн лийнйин сеть дунь-нд 2 холван, залгьлдана радиорелейн лийнйин утнь—дуньнд 6 холван бсхмн. Радиогар сонь-схдг станцин кучнь икдүлгдхнй, телевизионн болн ультракоротковолновой соньсхвриг бргяр де-лгрүлдж олзлгьна көлмшинг тургдүлгьн, бас тер мет, оln зүсн бнйгтй телевизень олзлгьн темдглддхнй Телевизионн станцин тонь 2, холван бсхмн. 1959—1965 джилмүдт балгьсдин телефонн станцин кучнь кус-дундур холван бс-хмн, селадт радиофикац болн телефонизаци келгь-нй көлмш дуусгдхмн.

рүлдж, модернизировать келгьн бас бргяр куца-гдх збвт.

Предприятйсиг шинрулдж оньгдарулгьн ахр болзгин дотр кедх збвтй, эркин уга производст-венн кучн ббдлхиг болн куч-кблснй гарц бсхиг бгх збвтй.

Ода көллдхнй предприягьсиг ик бргяр оньгдар-улгьн, бас тер мет, теднй зйрмсинь бргджулдж, техническ шивас агсгь келгьн, кесг саамд, мбн-гнй болн материалн гаруг багьар гаргьад, шин предприягьс тосхсн дорхнь хурдар, ббрхн джил-мүдт продукци гаргьлгьгь икдүлх тбриг куца-лт теткхмн.

Түрүн тавн джилмүдт гаргьдсн болн энүнйас хуучн чигн кесг предприягьст, хуучсн оборудо-ваниг сольх йовдл гарчана, шинрулдж оньгдарул-лгьн негддхнй, зйрм саамднь болхла, производ-ственн зйгьинь бргджуулгьн кергтй болджана, тегад производствиг гуджрдлгьн кемдхмн, тер предприягьст бдгй цагин техникнй некврлй ирц-дхнй болн куч-кблснй гарц кергтй болджар бсхиг теткх производствин бйадл учрахмн.

Экономическ зйрм районд көллдхнй предприягь-сиг шинрулдж оньгдарулгьн района промышлен-ностин делгрлтиг комплексн кех тбрмүдиг сйанйр хагьлгь теткх, тегад района предприягьсиг кер-гтй тоотар комплектац келгьгь чикйр бурдйдж, промышленностин кооперациг ясурулдж болхмн.

2. Эдл-ахуд бүкднй государственн капиталын тавц келгьн 1959—1965 джилмүдт, 1,8 холван бс-дхнй, промышленностьд капиталын тавц келгьн, давсн долан джилнй дуньнцүлхлй, кирцхд 2 хол-ван бсхмн.

Хар металлургин предприягьс тосхлгьнд 100 миллиард арслнй гаргьх темдглддхнй, эннь 1952—1958 джилмүдт хар металлургд кесн капи-талын тавцас 2,4 холван даву болхмн. Тбмр ру-дан промышленностин делгрлтид кех капиталын тавц болхла, 2,8 холван бсхмн.

Химическ промышленностин делгрлтид 100—105 миллиард арслнй гаргьх темдглддхнй, энүнй тоод химическ продукт эд-бол келгьнй предприя-тьс тосхлгьнд 16 миллиард арслнй. Химическ промышленность делгрүлхд гаргьдсн мбнйгнй

(Цаарандкнь 3-ч халхд).

1959—1965 ДЖИЛМҮДТ СССР-н ОЛН-АМТНА

ЭДЛ-АХУН ДЕЛГРЛТИН КОНТРОЛЬН ТО

(КПСС-н XXI-ч хург дээр үр Н. С. Хрущевин кех докладин тезисмүд)

(Цаарандкнь).

брал шахунь пластическ масс, искусствени болн синтетическ утц, синтетическ каучук, спирт гаргългьна предприятис тосхлгьнд гаргьгдхмн.

Нефтин болн газин промышленностьд кех капиталн тавц 170—173 миллиард арслнь болхмн, эс гидж 2,3—2,4 холван бсджаня. Газин промышленностьд кех капиталн тавц 4,2 холван, нефтехимин предприятис тосхлгьнд болхла, урцк долан джилинля дуньцүлхля, 25 холван бсджаня.

Нүүрснә промышленностин делгрлд 75—78 миллиард арслнь гаргьгдхана, 1952—1958 джилмүдт гаргьснас 22—27 процент ик, дорд узгин райодт нүүрснә промышленностин делгрлтиг хурдн ишкдлар кех болн кокс нүүрс гаргьлгьниг икдүлхяр темдглддханя.

Электростанц, электрическ болн тепловой сеть тосхлгьнд кех капиталн тавц 125—129 миллиард арслнь болхмн, эс гидж кирцкд 1,7 холван бсджаня. Тепловой электростанц тосхлгьн нурьгьлдж келдх, теткдхяр халәгддханя.

Ошугьу модна, цаасна болн мод эд бод кедг промышленностьд гаргьх капиталн тавц 58—60 миллиард арслнь батлгддхана, эс гидж хойр холван даву бсджаня. Энүнәс кирцкд 60 процентнә целлюлоз-цаасна болн мод эд-бод кедг промышленностин делгрлд гаргьгдхмн.

Гийгн болн хот-хоолинпромышленностин делгрлд, 1959—1965 джилмүдин контрольн тоод 80—85 миллиард арслнь капиталн тавц келгьн халәгддханя, эс гидж урцк долан джилинля дуньцүлхля, кирцкд 2 холван ик.

Амтн байдг болн коммунальн гермүд тосхлгьнд 375—380 миллиард арслнь гаргьгдхмн, эннь урцк долан джилинля дуньцүлхля, 80—83 процент бсджань гер.

Школмуд, нег улү ичгернәтн—школмуд, больницы, бичкдүдин учрежденьс болн культурян болн эрүл-менд харлгьна, нәннь чигн учрежденьс тосхлгьнд мөнньгн бас икяр гаргьхяр халәгддханя.

Селәнә эдл-ахууд государствени тавц 150 миллиард шаху арслнь гаргьхяр халәгддханя.

Ургьцин болн малас гардг продукц хулдлгьнь икдәд орунь бснә ашчы колхозмуд эзриннь мөнньгәр капиталн ик тосхлг кедж чадхмн. 1959—1965 джилмүдин туршарг, дуньцүд тоолхд, колхозмуд производствени, культурн-бытэзой тосхлгьнд, селәдиг кеерүлдж ясхд 250 миллиард арслнь, техник хулддг авлгьнд 95 миллиард арслнь гаргьгдхмн.

Огәд 1959—1965 джилмүдт уг-туршдан государствени болн колхозмудин селәнә эдл-ахууд кех капиталн тавцнь 500 миллиард шаху арслнь болхмн, 1952—1958 джилмүдт кесн тавцәс 2 холван дуньгә икдхмн.

Төмр хаалгьин көлгнә делгрлд 110—115 миллиард арслнь гаргьгдхяр халәгддханя, эс гидж урцк долан джилд гаргьснас 83—92 процент ик. Төмр хаалгьд электрификац келгьнд гаргьх капиталн тавц 2,7 холван бсхмн.

3. Капиталн агьу ик тосхлг келдлгьяр темдгдсн программг күцәлгьн, производствени объект болн амтн байдг, культурн-бытовой тосхлгьнд келгьнд государствени мөнньг гаргьлгьн икяр әрвәлж келдх зөвтә.

Турьун болдж мана зура кедг болн эдл-ахун органс предприятисг экономическ райодт гаргьлгьниг йилгьу оньган тавдж, кинян кевәр, экономическ олзинь халәлдж кех, тосхлгддхяр предприятисг ишлнәгдүллгьниг чикәр кех зөвтә, бас тер мет, нег райод тосхлгддхяр предприятисг негдүллгьниг эвтә болдгар бурдәх зөвтә.

Урднь бәәсн ведомствс, предприятисг шинәс тосхлларн, ик эндү йовдл гаргьгдг бәәсинь уурулхмн, тернь нег райод тосхлгь болгьн, нег-негнәлгьн залгьлдан угагьяр, бийсдән тосхлгьн көрнә гаргьгддгт, предприятя болгьн онцдан эврәннә икдлгч, ясврин цехс болн мастерскойс, коммунакац гаргьлгьн проектд халәгддг бәәснд, талдан предприятислә негдлгьн тоод авгдгә йовдл, энүнә ашднь тосхлгьн үнтәрдгт болн предприятисг олзлгьнд ик гару гардгт узгддг бәәсн.

Шин предприятисин проект келгьнд улү гару гаргьгдшгә халәгдх зөвтә, прогрессивн технологическ йовуд, шин техник, автоматизац болн механизац, производствд технико-экономическ бәд-

ән күцвр гаргьх тоолгдх зөвтә, энүг дахдж гаргьгддхяр продукция нег тоод капиталн тавц багьрх зөвтә, лакад болхла куч-көлснә таал (герл, вентиляц, бийән ургьлгьн, нань чигн) цаарандан ясрхиг келгьнд кергтә тоот, гаргьгдх тоод бас авлгх зөвтә.

Проектн организацин көдлмшиг мөнньгәр теткьлгьниг бдгә цагт кеджәх диг-дараг уурулх кергтә болдхана, эдниг государствени бюджегәс гаргьгддл-ахун эврәннә олврар көдлдгт орулхмн.

Кесг олн тосхлгьт болн объектт капиталн тавцниг әнәгддг салвдг йовдл гарчасиг йилгьу кевәр уурулхмн.

4. Тосхлгьн әнәгд тавгдсн төрмүдиг сәәнәр күцәхин төлә, тосхлгьн индустриализациг цааранднь улм бргәр теткәд, тосхлгьн производствиг заводт белгдсн блокмудас, әнәгсәс, дегальмудас гермүдин болн сооруженьсиг бәрлгьнә болн монтажн механизировани процесг хуврәх кергтә.

Тосхлгьн индустриин болн тосхлгьн материалн промышленностин делгрлд 110—112 миллиард арслнь кирцәгә капиталн тавц халәгдә, эс гидж урцк долан джиллә дуньцүлхля 78—82 процент улү.

Одгә цагин индустриальн тосхлгьн девснәгнә цутхгдсн төмрбегон болдхана. 1953 джил 17 сай гар кубическ метр цутхгдсн төмрбегон келддханя, тернь 1953 джилин производствени кемджәгьяр болхла 8 холван шаху улү. 1955 джил цутхгдсн төмрбегон келгьн 1958 джилинлә дуньцүлхля, дуньнхд 2,5 холван икдхмн. Урдәснә гүджрмгдсн цутхир төмрбегонә конструкц, эрзин пәчельмүд болн блокс кедж гаргьлгьниг икдүлхд онц оньг бсгдх зөвтә.

1959—1965 джилмүдт тосхлгьн индустриин техникеск көрнәгнә батлхд болн тосхлгд икяр келдг күнд көдлмшин комплексн механизацинь төгәх төрмүд күцәхяр темдглддханя. Тосхлгьн организаци шин, күцә сән машин, механизмс болн көлгнә куч икяр авн гиджәнә. Тосхлгьн монтажн организациг икдүлх болн ишлнәгдүлх, экономическ райодар газр-газотнә негдүлгдсн тосхлгьн организаци бурдәлгх көдлчшиг улм цааранднь эрк биш кех кергтә.

Темдглдсн тосхлгьн программг күцәх төр тосхлгьн материалмудин промышленностиг улм цааранднь делгрүлхиг негддханя.

Ирх долан джилд эрк биш тосхлгьн материалмуд кедж гаргьлгьниг государствени капиталн тосхлгд кергддгьниг, тер мет балгьсар әмгн бийдән гер бәрлгьнә болн яслгьнә дуту угагьяр теткдгәр, селән газрт әмтн бәәдг гермүд колхозмуд болн бийснә тосхлгьнд харгьдг турьг сәәнәр ясрулх кергтә. Тер учрар, контрольн тоогьниг проектәр 1965 джил цемент гаргьлгьниг 75—81 сай тонн күргьяр темдглгәв, талданар келхля, 1958 джил гаргьгдсн дуньцүлхля 2,2—2,4 холван улү, цутхгдсн төмрбегонә конструкц болн детальмүд гаргьлгьн—42—45 сай кубометр күрх, эс гидж 2,5 холван, шифер—батлгдсн кемджәгьяр 6 миллиард плитс, эс гидж 2,5 холван, деевр кедг джөблн материалар 1,3 миллиард шаху квадратн метр, эс гидж 2 холван, терзин шил—дуньнхд 220 сай квадратн метр, эс гидж 1,7 холван улү, орн-нутгин дорд узгин райодт тосхлгьн материалмуд гаргьлгьнә бслгиг улм хурддулхар контрольн тоод халәгддханя.

Контрольн тоод 1959—1965 джилмүдг асбестин промышленностин делгрлтар болн асбесто-цементн изделиг улм икдүлхяр тавгдсн ик төрмүд күцәхяр халәгддханя. Асбесто-цементн изделиг бргәр эдлгьн ик олз бгәд, тосхлгьн көдлмшин унньн килврүлх аргь учрагьад, чинринь бөдлүлх. Олн-әмтнә эдл-аху ним материалар дугдгьниг бо-

лн газаран гаргьгдх хуллх асбест кедж гаргьлгьяр теткхяр темдглгдә.

Дөгдәс болн торфас гардг пластическ массин болн мокна көрнәгәс белдгддг тосхлгьн материалс болн издельмүд эдлгьнд онц оньг бсгдх зөвтә.

Эдлгьнд бәәх заводмудиг бргдүләд, ясдж шинрүләд, теднә производствин гүджрмгьниг икдүлсәр, тер мет шин заводмуд тосхлгьяр болн тедниг эдлврг орулгьяр долан джилин эргәд цементн промышленностин кучинь зөвәр бөдлүлхяр темдглддханя.

Балгьсар әмтн бәәдг гермүд ораллгьниг хала дееврәр буркдгиг уурулад, төмрбегонар, дулалуд, эс гидж асбо-шиферәр бурксн туста болх гидж тоолхмн.

Шин предприятис тосхлгьн болн эдлгьнд бәәхинь ясдж шинрүлгьн шин-шин сән оборудованьсәр теткдх зөвтә.

Бйәрн газрин промышленностин болн колхозмуд хоорнд тосхлгьн организацин системд бәәрн газрин тосхлгьн материалмуд кедж гаргьлгьн улм цааранднь икяр делгрх зөвтә.

6. Нуурт йовх тосхлгьн организацин дамшлт, олн-әмтнә эдл-ахун цуг әнәгсәр тосхлгьн болзгьниг тургдүлх ик эв-аргь манд бәәхинь узүлдханя. Улгүрлхд, 1958 джил ик ик доменн бешмүдин тосхлгь 6—8 сарин эргәд төгсәгдәд бәәв. Суулин цагг әмгн бәәдг гермүд тосхлгьниг болзгьнә тургдүлгьнд ик дилвр бәрлдә.

Боля, кесг предприятисин болн сооруженьсиг тосхлгьн ир икяр хашнәгдәд, ик материалн средств удан цагт төгсәд уга тосхлгд тоолгдәд бәәнә. Тосхлгьн уладәд йовзгнә, нурьгьлж кесг тосхлгьсар государствени средствиг әнәгддг салвлад бәәдг йовзлас гарна. Областьсин, крайсин, республиксин партийн, советск, эдл-ахун органсин зәрм гардчнр көдлмшнә төгсджәх тосхлгьнд капиталн тавцниг эдлхин орнд, государствени тосхлгьн зурад шин тосхлгьс орулхиг көблдәд, күцәхлярн, теднә материалн-техникеск болн финансовый теткврин эв-аргьлән болн орн-нутгт туста, тус угалань тооллчш. Итим хаджгяр йовдлгьн уурулх кергтә. Шин эклдддхяр тосхлгь болгьн, материалн болн финансовый көрнәгәр тосхлгьн цуг болзгт теткддәд, шин тосхлгьсиг ахр цагин эргәд төгсәх эв-аргь олзлх диг-дараг цань уга гидгәр күцәх кергтә. Шин тосхлгьд мөнньг гаргьларн, кемр тосхлгьддхяр, юина турьнд төгсджәх тосхлгьс теднәр дуту угагьяр теткдсн болхла, гаргьхмн.

Капиталн тосхлгьн кемджәнә бсгьнлә, тосхлгьд гаргьгддг материалн болн финансовый средствиг әрвлгьн, тосхлгьн унньн килврүлгьн, цуг тосхлгьн организаци болн предприятисг олзга-оруга болдгьн цань уга ик чинр зууджәнә. Одгә цагин тосхлгьн кемджәнд, тосхлгьн болн монтажн көдлмшин зурагьяр халәгдсн унньн зуг ганцнн процентд килврүлхля, эн тоот миллиард гар арслнь мөнньг әрвлх аргь бгнә.

Тосхлгьн болн монтажн көдлмшин уннь долан джилин эргәд 6 процентәс тату бишәр килврүлхмн. Амтн бәәдг гермүд тосхлгьяр нег квадратн метр әмтн бәәдг бәәрнә дундин уннь 14 процентәс тату бишәр килврүлхяр темдглгдә.

Тосхлгьн цаарандг белгнә йилгьч кучнь тасрлан уга куч-көлснә гарцин бслт болдхана. Тосхлгьн цааранднь индустриализац келгьнәс, икяр келдг, күнд көдлмшд комплексн механизаци орулснас, тосхлгьн производствин бурдәмджинь ясрулгьнас, эк татачнрин нуурт йовх дамшлтинь бргәр тархалгьнас ишгә, 1959—1965 джилмүдт тосхлгьд куч-көлснә гарц 60—65 процентд бсхнә темдглддханя.

III. Производителнь чидл диглдж бәәрлүллгьн болн союзн республиксин эдл-ахус делгрүллгьн

Коммунистическ партя СССР-н олн-әмтнә эдл-ахун зураг диглдж келларн, келн-әмтнә ленинс политикәр гардвр келгәд, хамгин ик экономическ олз-ору күцхин болн цуг союзн республиксин экономикин бөдллт теткхин эркд орн-нутгин газрин агьуд производителнь чидлиг чикәр диглдж бәәрлүллгьнәс иш авна.

Экономическ бөдллтин зурад, сырьен бөрхн-

холиннь тоолдж, энүг эд-бод келгьнәс авн эд-тавр кех күртл гардг куч-көлснә гаруг багьлхин аргьинь халәлдж, промышленностиг орм-ормарнь диглдж тавлгьн орх зөвтә гидж 1918 джилин бийднә В. И. Ленин келсн.

Мана орн-нутгт коммунистическ тосхлгьн агьу-

(Цаарандкнь 4-ч халхд).

1959—1965 ДЖИЛМҮДТ СССР-Н ОЛН-АМТНЭ ЭДЛАХУН ДЕЛГРЛТИН КОНТРОЛЬН ТО

(КПСС-н XXI-ч хург дээр үр Н. С. Хрущевин кех докладин тезисмүд)

(Цааранкнь).

ик зура күдэлгэнд орджах цагт ленинск эн заавр йэлгән чинр зүүджәнә.

1959—1965 джилмүдт СССР-н оln-амтнә эдл-ахун делгрлтәр темдглгдсн тоод цуг союзи республиксин экономикин болн культурин цаарандк бөдллтн сәәгнн хәәлгн тоолгдджәнә.

Эдл-ахун делгрлтн эргид ори-нутгин нег үлү дорд үзгин районн бәәхәрн болн эдлхд олзта-орута газрин көрнә оруллгн, оln зүсн райодар болн цуг республиксәр хоршагдсн производственн дамшлтта болн ода бәәх производственн көрнә-тлә ирлцнбгүгтәр күч-көлснә көрнәгиг икәр олзлгн, промышленностиг сырән болн тұләнә булгуд цаарандн бөдлүлгн, промышленностыд шишлнбгдүллгн болн кооперированиг аль-бисәрн делгрүллгн, райод хоорнд эдл-ахун залгылдаг сәә-рүллгн, көлгнә цуг аныгсиг дигтә сәәнәр олзлгн зурад хәләгдджәнә.

Темдглгдсн тоогтәр хәләгдджәх даалгтәр, республиксин болн Урал, Сибирь, Среднә Азий, Закавказий мет тиим экономико-географическ ик районн эдл-ахусиг цаарандн шишлнбгдүллгн болн комплексн кевәр делгрүллгн теткдджәнә. Комплексн эдл-ахуг залгылдан угагтәр, эврә газртан бәәх эдл-аху гидж хәләгд эндү хәләцлә батта кевәр ноолда эрк биш кех кергтә. Зура диглдж келгнәнд экономико-географическ ик район йилгылгн — Советск Союзин оln-амтнә эдл-ахуг географическ чикәр, территориальн әрвнәр диглдж делгрүлхд дөн-тус болхмн.

Ирх долан джилд производителн чидл диглдж делгрүллгнә гол йовудн, цугтагасн түрүн болдж, ори-нутгин дорд үзгин районн экономикн түргн делгрлтд зөрүлгдсн. 1959—1965 джилмүдт дорд үзгин районн делгрлтд зөрүлгдсн. 1959—1965 джилмүдт дорд үзгин районн делгрлтд, Урал, Сибирь, Дальн Восток, Казахстан болн Среднә Азий орулад, цуг капиталн тавцин кемджәнә 40 гар процентн зөрүлгдджәнә. Продукцин эрки аныгс цуг Союзар гаргылгнд дорд үзгин районн уделн чинрн бөсәд, 1965 джилд ним болхмн: цө гаргылгтәр дүннхд 43 процент, болд хааль-

гтәр—47 процент, прокат гаргылгтәр—48 процент, нүүрс гаргылгтәр—дүннхд—50 процент, нефть гаргылгтәр—30 процент, электроэнерг гаргылгтәр—46 процент, көрәдсн материал гаргылгтәр—45 гар процент бөсхмн.

Ори-нутгин гурвдгч металлургическ көрнәгн күчиг үүлдврт оруллгн хәләгдджәнә, тер тоод дүннхд 7,5 сай тонн цө гаргылгн хәләгдджәнә.

Эд-бод кехд уулин геологическ сән таалта нүүрсн бәәх Сибирин болн Казахстана райодар нүүрснә промышленность ори-нутгин талдан райодас икәр делгрхмн. Эн райодар нүүрс гаргылгн долан джилн эргид ори-нутгар нүүрс гаргылгнә бөслтин дүннхд 60 процентн болдж бөсхмн. Сибирин болн Казахстана райодар күчтә энергетическ көрнә бас бүрдәгдхмн. Энүнд электрическ күчн-чидл гаргылгн долан джилн эргид 3,3 — 3,5 холван бөсхмн, электроэнерг гаргылгнә бөслтин болхла, цуг ори-нутгар электроэнерг гаргылгнә бөслтин 35 процент шахунь болхмн.

Дорд үзгин районн кимд электроэнерг икәр бөслгн—электрическ күчн-чидл икәр керглгдг производств болн цугтагасн түрүн болдж оныгтә металл бөскдж делгрүлхн төлә сән гидж бәәдл гаргылгн.

Нефтин болн газин промышленность диглдж делгрүллгнд СССР-н Европейск аныгд болн Среднә Азийд секгдсн нефтин болн газин улд эн райодар нургылдж нефтин болн газин промышленность делгрүллгн темдглгдджәнә.

Долан джилн эргид нефтин болн газин промышленность диглдж делгрүллгнә ончн—нефть эдлгд цуг райодар гишн нефть эд-бод кедг заводмуд тосхлгн, нефтепроводе болн газопроводе өргәр тосхлгн болдж гархмн.

Промышленностин болн тосхлтин залвриг оныг-дарулгнә ашд эдл-аху гардлгнд союзн республиксин нилчн темдгтәгтәр бөсми.

1959—1965 джилмүдт оln-амтнә эдл-ахун делгрлтәр темдглгдсн то-дигтәр цуг союзн республиксин экономикн болн культурин цаарандн аль-бисәрн бөдлүллгн хәләгдджәнә.

Әрәсән Советск Федеративн Социалистическ республик

РСФСР-н промышленностин цуг продукция долан джилн эргид дүннхд 80 процент икдхмн. Цө хаальгн 70—85 процент бөсхмн, болд—60—69 процент, алюминь гаргылгн—дүннхд гурвн холван, электроэнерг гаргылгн—2 холванас давугтәр бөсхмн.

Нефть гаргылгн 2,1—2,3 холван, газ гаргылгн—6 шаху холван икдүллгн темдглгдджәнә. Нефть гаргылгнә промышленность нег үлү икәр Татарск АССР-т, Башкирск АССР-т, Куйбышевск область делгрхмн. Әрәсән Федерацин оln-зүсн райодар нефть эд-бод келгнә 6—7 ик завод болн 15 миньгн гар километр магистральн трубопроводе тосхлгн темдглгдджәнә. Илдн келхд, Барун-Ар үзгин, Центрин болн Дорд Сибирин райодар нефть эд-бод кедг промышленность шинәс бүрдәгдхмн.

Нүүрснә промышленностыд гол оныг—Кузбасет коксующ нүүрс гаргылг делгрүллгнд, Красноярск крайд ил аргтәр нүүрс гаргылг авлг делгрүллгн ид тавгдхмн.

Химическ промышленностыд йилгән түргн делгрлт темдглгдджәнә. Долан джилн эргид химическ утц гаргылгн 3—3,2 холван икдхмн, синтетическ каучук—2,6 холван пластическ масс болн синтетическ моки—5 холванас даву, минеральн удобрень гаргылгн—2,6—2,8 холван икдхмн.

Маши тосхлгнә ик бөслт хәләгдджәнә. Цемент гаргылгн 2,2—2,4 холван икдхмн. Модна болн нег үлү мод эд-бод кедг промышленность цаарандн делгрхмн. Гини болн хот-хоолн промышленность зөвәр бөсхмн. Шикр гаргылгн 3 холванас давугтәр икдхмн.

РСФСР-н селәнә эдл-ахун халхд долан джилн эргид буудя гаргылгн зөвәр икдүллгнә тәр тавгдджәнә. 1965 джилд селәнә эдл-ахун тал-

дан эдл-уш гаргылгн 1957 — джилд гаргылгдснә дүннхд иим кемджәтәгтәр икдүллгн хәләгдджәнә: тосна культурин эк гаргылгн—1,9 холван, шикрин свекл—3,2—3,6 холван, олсн утц—1,4 холван, бодниц—1,8 холван, темсн—2,2 холван, махи—2,3 холван, үсн—1,7—1,8 холван, бидн—1,6 холван, ноос гаргылгн—1,8 холван икдүллгн хәләгдджәнә.

Хар биш газрта районн селәнә эдл-аху темдг-тәгтәр бөдлүллгн, Кубаньд свекл тәрлгнә болн шикр гаргылгнә шин ик көрнә бүрдәлгн, Центральн Хар газрта областьсәр, Уралд болн Сибирт свекл тәрлгнәг цаарандн делгрүллгн, дорд болн дорд-оми үзгин райодар тосна культур гаргылгн өргдүллгн—эркн төрмүдин негнә болд-жәнә.

Мал өсклгнә кергт Сибирин, Хол Востокин, Поволжин болн Северн Кавказин райодар үснә махна болн махна мал өсклгнд онц оныг тавгдхмн. Балгсн эргндк болн талдан райодар үснә мал икәр өсклгн теткдх зөвтә.

Арва болн ик олз уга талдан культурмуд тәрлг хаслгнас көлтә эрдн-шишә тәрлгнә агтү ик дүллгн темдглгдджәнә.

Услгдг газрин агтү икдүллгн, газр хагсалгн болн малин идгт үс оруллгн хәләгдджәнә:

Республикин оln-амтнә цуг эдл-аху делгрүллгнә капиталн тавид 954—974 миллиард арслнч мөнгн орулгдджәнә, эс гидж урдк долан джилд тавгдснәс 86—90 процент ик.

Темдглгдсн тоод республикин зәрм ик хүвн—Европейск аныгин, Уралин болн Сибирин эдл-ахуг шишлнбгдүллж комплексн кевәр делгрүллгнд ик чинр өггдджәнә.

РСФСР-н Европейск аныгд энергетическ нүүрс-

сиг әрвн тұләгтәр—нефтәр болн газар сольх аргт өгх, Поволжин болн Северн Кавказин нефтин болн газин промышленностин түргн бөслт темдглгдджәнә. Северн Кавказин райодас Ленинград күртл магистральн ик гидж газопровод тосхлгн хәләгдв.

Нефтепродукт икәр эдлгд оln-зүсн экономическ райодар нефть эд-бод кедг ик заводмуд тосхлгн хәләгдджәнә. Поволжас нефтезаводмудар нефть йовулхн төлә трубопроводе тосхлгдхмн. Республикин Европейск аныгд бәәх нефтин болн газин көрнәгд ода үлдджәх заводмудиг икдүллгн болн шин химическ заводмуд, нег үлү химическ утц, минеральн удобрень гаргылгнә заводмуд тосхлгн хәләгдджәнә.

Металлургическ баз өргдхмн. Курск сорнц болн дн төмр руда гаргылг газр эдлггтәр темдглгдсн көдлмш ик чинртә болджәнә. Череповецк металлургическ завод тосхлгн тосхлгн, Липецкд бәәх металлургическ завод зөвәр икдүллгдхмн.

Уралин район хар болн оныгтә металл гаргылгтәр болн күнд маши келгтәр республикд көтлврч орман хадгылхмн. Долан джилн эргид энүнд металлургин, нефтин, химин, модна промышленностин, маши тосхлгнә цаарандк бөслт, энергетическ баз күчллгн темдглгдджәнә.

Магнитогорск, Орско-Халиловск болн Нижн-Тагильск металлургическ болн, тедү мет Челябинск металлургическ, Синарск болн Челябинск труби заводмудин күчн икдхмн, Качканарск горнообогатителн комбинатин түрүн дарани тосхлт төгсәгдхмн. Уралд зугл ганцн Челябинск область 1965 джилд өдгә цагин Франц хаальгдг цөбгәс икәр цө хаальхмн. Оныгтә металлургин сырән көрнәгн батрхмн.

Уралин энергетическ болн тұләнә көрнәгн күчлхн эрид ори-нутгин талдан республиксәс болн райодас Уралд трубопроводе оруллгн темдглгдджәнә. Уралд нефть гаргылгн 1,8—2,2 холван икдхмн. Нефтин болн газин тұләнәд ик электростанце тосхлгн хәләгдджәнә.

Нефть гаргылгнә дахуль газ эд-бод келгнә, улд Башкирт синтетическ каучукин шин аныгс болн органическ синтезин продукте гаргылгнә шин химическ ик предприятие бүрдәлгн темдглгдв.

Сибирин райодар газрин өрин көрнә өргәр эдлгдхмн. СССР-н гурвдгч металлургическ баз улн болдж тусх металлургическ хойр завод тосхлгн темдглгдджәнә. Сибирт болн Хол Востокад 1965 джилд нүүрс гаргылгн—182—186 сай тоннд күрхмн, энүнә 40 процент шахунь иләр гаргылгнә аргтәр авгдхмн. Кузнецк бассейн, Уральск болн Сибирск металлургин төлә коксующ нүүрснә гол көрнә болдж өмнк кевтән үлдхмн. Кимд нүүрснд электрическ ик станце бүрдәгдхмн. Гурвн сай гар киловатт күчтә делкәд хамгин ик гидж Братск ГЭС үүлдврт орулгдхмн, бас тедү мет 4 сай гар киловатт күчтә Красноярск гидроэлектростанцин тосхлт кеддхмн.

Модна болн мод эд-бод кедг промышленность түргн йовудар өсдж делгрх зөвтә. Целлюлозн-цаасна күчтә промышленность шинәс бүрдәгдхмн. Мод зөблгнә өргн төмр хаалгт тосхлгн, нефть эд-бод кедг кесг ик заводмуд тосхлгн хәләгдджәнә. Нефть болн нефтепродукт зөбхн төлә магистральн трубопроводе кеддджәнә. Якутск АССР-т алмаз гаргылгтәр делкәд ик гидж центрсин негнә бүрдәгдхмн. Сибирь болн ори-нутгин Европейск аныг хот-орнд эдл-ахун залгылдан зөвәр икдджәнә энүг илдн күцәхн төлә көлгн-күчн чаньгәгдджәнә. Сибирск төмр хаалгнн магистраль электрифицировать кеддджәнә, шин төмр хаалгт тосхлгдджәнә.

(Цааранкнь дарук номерт).

Редакторин дарук Б. Б. Дорджиев.

Редакция хайг: Хальмг АССР, Элст балгсн, Ленинә проспект, 35. Телефонь: редакторин—2-63, ответсекретарин—1-66, партийн, селәнә эдл-ахун отделмүдин—2-09, бичгүдин, культурин отделмүдин, бухгалтерин 1-62.